

Satu Jaatinen

Kuolla kuin kuningas

MURHIA, TELOITUKSIA
JA OUTOJA KUOLEMIA

Helsing

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

Suomen tietokirjailijat ja Otavan Kirjasäätiö ovat tukeneet tämän teoksen syntyä.

© Satu Jaatinen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

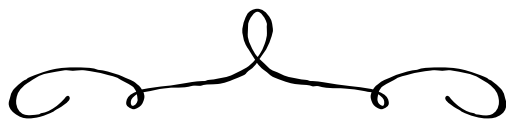
Kustannusosakeyhtiö Otava
Uudenmaankatu 10, 00120 Helsinki
tuoteturvallisuus@otava.fi

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-51129-8

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

Sisällys

Esipuhe: The Queen is dead	7
----------------------------------	---

Kohti kuolemaa

Kuninkaallisten kuolettavat harrastukset	13
Räjähtäneet kuninkaalliset	22
Towerin pikkuprinssien legenda	34
Myrkytetty kuningas	50
Taistelukentillä	61
Luotiin kuolleet kuninkaat	67
Rangaistukset kuninkaan murhasta	78

Pettävä terveys ja elintason tuomat vaarat

Jumalan kirous?	87
Don Carlos	92
Itsemurhan tehneet kuninkaalliset	95
Ranskan puukotetut Henrikit	110
Omituiset onnettomuudet	116

Kuolema lääkärin käsissä	127
Hengenvieneet moottorit	138
Kuoleman odottelua	141

Tuomitut ja rangaistut

Kuninkaalliset mestauslavalla	145
Kuolemantuomiot ja pyövelit	158
Teloituskomppanian edessä	164
Laukaukset Sarajevossa	168

Post mortem

Pitkä matka hautaan	173
Haisevat hautajaiset	175
Kadonnut arkku ja varastettu nikama	179
Sydänhautajaiset	183
Mos Teutonicus – luut irti lihasta	186
Pyhiinvaellushaudat ja pyhimyshallitsijat	189
Arkussa, arkusta, arkkuun	194
Kuolinnaamiot	206
Kruunattu arkku	209
Hautajaiskäyttäytyminen	212
Amen	223
 Lähteet	 225
Viitteet	230

Esipuhe: The Queen is dead

S yyskuun alussa 2022 istuin työpöytäni ääressä ja seurasin BBC:n välityksellä videokuva, joka näytti skotlantilaista rautaporttia. Portin takana sijaitsee Balmoralin linna, jossa hallitsija teki kuolemaa. Ison-Britannian 96-vuotiaan kuningatar Elisabet II:n terveydentilan oli kerrottu huonontuneen, ja se oli noussut ykkösuutisaiheeksi ympäri maailman. Elisabet oli linnassaan Skotlannissa, jossa hänet oli muutamaa päivää aikaisemmin kuvattu kättelemissä maansa uutta pääministeriä, Liz Trussia. Torstaina 8.9. kuningattaren lääkäreiden kerrottiin olleen huolissaan hänen voinnistaan. Ilmoitus soitti hälytyskelloja kaikkialla maassa. Kuningattaren lapset ja lapsenlapset lähtivät välittömästi tiedon saatuaan kohti Skotlantia. Samalla arvuuteltiin, ehtisikö sattumalta maassa vieraillut pojanpoika, prinssi Harry, isoäitinsä luokse ennen kuin olisi liian myöhäistä. Puoli seitsemältä saman päivän iltana BBC:n mustiin pukeutunut uutistenlukija keskeytti ohjelman ja luki hovilta tulleen tiedotteen. Kuningatar oli kuollut rauhassa perheensä ympäröimänä, ja hänen poikansa Charles III oli uusi kuningas, uutistenlukija kertoi. Tämän tarkempia tietoja tai kuvia asiasta ei annettu.¹

Puhelimeni alkoi soida, ja kello kymmeneltä keskustelin tapahtuneesta MTV3:n iltauutisten suorassa lähetyksessä puhelimen välityksellä. Kerroin, että seuraavaksi käynnistyisi valtava operaatio, jonka käsikirjoitus oli ollut valmiina vuosikymmeniä.

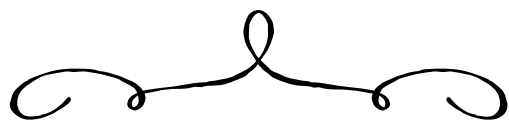
Mutta mitä Skotlannissa oli todellisuudessa tapahtunut? Kuningatar ei ollut kuollut muutamaa minuuttia ennen virallista tiedonantoa, vaan jo pari tuntia aikaisemmin. Perhe oli saanut olla hetken rauhassa äitinsä ja isoäitinsä ympärillä. Oli luultavasti itketty, lohdutettu ja oltu hämmentyneitä. Perheenjäsenet olivat todennäköisesti kumartaneet ensimmäisiä kertoja prinssi Charlesille merkkinä siitä, että Charles oli nyt uusi hallitsija. Samaan aikaan olivat käynnistyneet Operaatio London Bridge ja Operaatio Yksisarvinen, molemmat suunnitelmia kuningattaren kuoleman varalle. Kuningatar oli kuollut, kauan eläköön kuningas.

Hallitsijan työ on virka, jota on ajateltu hoidettavan viimeiseen hengenvetoon asti. Kaikki hallitsijat eivät ole kuitenkaan saaneet kuolla rauhassa omassa linnassaan perheensä keskellä. Monelle kuolema on usein iskenyt hämärästi, väkivaltaisesti tai ennenaikaisesti. Tässä teoksessa käyn läpi Euroopan hallitsijoiden kuolemantapauksia, murhia ja teloituksia viimeisen 1000 vuoden ajalta. Miten he kuolivat, missä se tapahtui ja ennen kaikkea, kuka tai ketkä olivat kaiken takana. Käyn myös läpi hallitsijoiden surmaamiseen käytettyjen apuvälineiden historiaa. Kerron, miten myrkyt, aseet ja giljotiinit kehittyivät vuosisatojen aikana ja millaisia tuomioita hallitsijan murhaajat saivat.

Kuninkaallisten taival maan päällä ei ole päättynyt heidän viimeiseen hengenvetoonsa. Heidän ruumiilleen on saatettu

tehdä moninaisia käsittelyjä, eivätkä kruunupäät välttämättä ole päätyneet arkkuun yhtenä kappaleena tai päässeet lepoon sinne, minne itse halusivat. Kunnon monarkki laatiikin siksi suunnitelmat kuolemansa varalle jo kymmeniä vuosia aikaisemmin. Viimeinen sana kuitenkin on – ja on aina ollut – jälkipolvilla, jotka ovat saaneet määritellä, oliko edesmennyt hallitsija merkittävä suuruus vai täysi mitättömyys. Maallinen kunnia on voinut kadota hetkessä.

Kohti kuolemaa

Kuninkaallisten kuolettavat harrastukset

Englannin kuninkaaksi vuonna 1087 kruunattu Vilhelm Punainen ei ollut kovinkaan pidetty mies. Hän oli saanut kruununsa isänsä, Vilhelm Valloittajan, jälkeen, ja hänellä oli veljiä, jotka mielellään olisivat nähneet itsensä Englannin kuninkaana. Poikkeuksellisen hänen kruunauksestaan teki se, että Vilhelm oli edellisen hallitsijan toiseksi vanhin eikä vanhin poika. Hän oli ollut isänsä suosikki, ja heti, kun isä oli kuolinvuoteellaan ojentanut pojalleen kruunun ja valtikkan kruununperimyksen merkiksi, Vilhelm oli jättänyt isänsä ja lähtenyt valmistautumaan kruunajaisiinsa. Kruunu painettiin hänen päähänsä kahden viikon päästä isän kuolemasta. Vilhelmin veljiä ei kuitenkaan ollut jätetty täysin vaille perintöä. Isoveli Robert oli perinyt maata Ranskan puolelta, ja pikkuveli Henrik oli saanut 5000 puntaa rahaa, joka olisi nykyrahassa useiden miljoonien arvoinen perintö. Perinnönjako ei kuitenkaan ollut tasavertainen, vaan se jätti ilmaan perheen sisäistä katkeruutta.²

Veljet eivät pitäneet isänsä hemmottelemasta Vilhelmistä, mutta eivät hovin muutkaan jäsenet hänestä juuri pitäneet.

Vilhelmin kerrotaan kiroilleen rääväsuisesti ja olleen usein vihainen. Kun Vilhelm suuttui, hänen kasvonsa alkoivat punoittaa, mikä toi hänelle tuon vähemmän mairittelevan lisänimen. Punoituksen on täytynyt ärsyttää Vilhelmiä, koska hän oli erittäin turhamainen ulkonäkönsä suhteen. Hän käytti suuria summia vaatteisiinsa ja varsinkin jalkineisiinsa. Hänen takkinsa olivat hyvin lyhyitä, ja hänen kenkiensä kärjet kiertyivät rullalle ylöspäin. Vilhelmin kerrotaan olleen homoseksuaali, vaikka väitteille ei ole löydy täyttä varmistusta. Vilhelm ei kuitenkaan koskaan mennyt naimisiin, eikä hänellä tiedetä olleen lapsia.³

Vilhelm oli noin 40-vuotias, kun hän elokuussa vuonna 1100 lähti seurueineen metsästämään peuroja New Forestin metsään. Etelä-Englannissa sijainnut metsä oli pahamaineinen, sillä neljäs poika, Rikhard, oli kuollut siellä metsästysonnennettomuudessa vuosia aikaisemmin. Metsässä oli kuitenkin runsaasti riistaa, mistä syystä Vilhelm suosi sitä metsästysalueena. Saavuttuaan metsään kuninkaan ryhmä hajaantui, ja Vilhelm jäi kaksin ritarinsa Walter Tirelin kanssa. Tirelin myöhemmin kertoman tarinan mukaan kuningas lähti jahtaamaan suurta urospeuraa. Hän onnistui haavoittamaan peuraa nuolella ja lähti sen perään syvemmälle metsään. Kun kuningas oli saavuttanut loukkaantuneen eläimen, oli hän tapansa mukaan komentanut kiukkuisesti ja kovaan ääneen Tireliä ampumaan sen. Peuraa tähdännyt Tirel kertoi osuneensa nuolellaan puuhun, josta nuoli oli kimmonnut kuninkaan rintaan.⁴

Peurojen metsästykseen tarvittiin vahvoja metallipäisiä nuolia. Tällainen nuoli oli nyt lävistänyt ilman suojavarusteita metsästäneen kuninkaan rintakehän. Vilhelm oli saanut

omin käsin katkaistua rinnastaan törröttäneen nuolen varren, mutta kaatunut sen jälkeen vatsalleen nuolen päälle niin, että sen kärki teki lisää tuhoja hänen kehossaan. Nuolenpään vahingoittamat keuhkot eivät enää saaneet pumpattua happea kuninkaan elimistöön, eikä kuningas saanut päästettyä ääntä. Hiljainen ja verta vuotanut kuningas menehtyi nopeasti keskelle lehtimetsää.⁵

Tirelin ehtiessä kuninkaan luokse tämä oli jo kuollut. Kuningas oli ollut erillään muusta ryhmästä, ja kesti hetken ennen kuin muut saapuivat maassa makaavan ruumiin luo. Järkyttynyt Tirel pakeni paikalta, mutta muu seurue ei lähtenyt hänen peräänsä. Jotkut heistä syyttivät Tireliä murhasta, kun taas toiset ilmeisesti tunsivat sääliä hirmuisen vahingon aiheuttanutta miestä kohtaan. Tirel pakeni lopulta Ranskaan asti ja pysyi piilossa vuosien ajan.⁶

Vilhelm oli aikoinaan jättänyt oman isänsä makaamaan kuolinvuoteelleen välittömästi kun oli saanut varmuuden kruunusta. Nyt häntä kohtasi aivan sama kohtalo. Mukana seurueessa oli nimittäin hänen pikkuveljensä Henrik, joka kuultuaan, mitä hänen veljelleen oli tapahtunut, ratsasti välittömästi ruumiin luo. Heti, kun Henrik oli varma siitä, että hänen hallitsijaveljensä todellakin oli kuollut, lähti hän ratsastamaan kohti Winchesterin kaupunkia ja jätti veljensä ruumiin metsään. Ruumiin yllä olleet vaatteet ja arvoesineet ryöstettiin, kuten Vilhelmin isälle oli tehty 13 vuotta aikaisemmin.⁷

Samanaikaisesti prinssi Henrik oli ryöstämässä hieman suurempaa saalista. Hän oli päättänyt kruunata itsensä nopeasti uudeksi Englannin kuninkaaksi. Englannin kruununjalos-

kiviä säilytettiin tuohon aikaan Winchesterin luostarissa, ja Henrik vaati uutena kuninkaana saada luostarin aarteet haltuunsa. Hän ei voisi olla kuningas ilman kruunajaisia, eikä kuningasta voitu kruunata ilman kruunua ja valtikkaa, joten Henrikin täytyi toimia nopeasti, jottei veljeksistä vanhin, ristiratkellut Robert, ehtisi palata Englantiin kruunauttamaan itseään. Robert oli ilmeisesti aavistanut, että jotain tällaista saattaisi tapahtua ja oli asettanut kruununjalokiville oman vartijan. Tämä ei kuitenkaan hidastanut Henrikiä. Hän sai aseellisen uhkailun jälkeen kruununjalokivet haltuunsa ja kruunautti itsensä kuninkaaksi Lontoossa, vain kolmen päivän kuluttua veljensä kuolemasta.⁸

Se, että Henrik oli ollut paikalla veljensä kuollessa samassa metsässä, herätti epäilyksiä aikalaisissa. Monet uskoivat, että Tirel oli murhannut kuninkaan tietoisesti ja Henrikin käskystä. Epäilyksiä nostatti myös se, että Tireliä ei myöhemmin tuomittu tai edes kuulusteltu kuninkaan kuolemasta. Hän sai myös pitää kaikki arvonsa ja maansa Englannissa ja Ranskassa.⁹

Myös se, että Vilhelm oli jo toinen veljeksistä, joka kuoli New Forestin metsässä, herätti epäilyksiä ennalta suunnitellusta taposta. Rehevässä metsässä oli todistetusti helppoa ampua nuoli niin, ettei sen ampujaa huomattu. Epäsuositulla kuninkaalla oli ollut useita vihamiehiä, mikä synnytti epäilyjä siitä, olisiko nuolen voinut sittenkin ampua joku muu ja ottiko Tirel vain sovitusti syyn niskoilleen. Kerrotaan, että eräs kuninkaan miehistä oli ollut huolissaan siitä, ettei Vilhelm syntiensä vuoksi pääsisi taivaaseen. Niinpä hän päätti auttaa kuollutta isäntäänsä ja antoi kuninkaalle viimeisen voitelun sullomalla tämän suun täyteen kukkia.¹⁰ Tämän enempää ei kuninkaan kuolema

kuitenkaan huolettanut hänen seuruettaan. Henrikin lähdettyä ryhmä hajaantui omille teilleen ja jätti sekin Vilhelmin makamaan kuolinpaikalle. Lopulta paikallinen hiilikauppias löysi metsässä lojuneen kuninkaan ruumiin ja kuljetti sen pölyisten kärryjensä päällä Winchesteriin, josta hänen pikkuveljensä oli jo lähtenyt kohti Lontoota kruununjalokivet mukanaan. Hylätty ja ryöstetty Vilhelm sai lopulta viimeisen leposijansa kaupungin katedraalista.¹¹

Uusi kuningas Henrik päätti suojella henkeään paremmin kuin isoveljensä ja nukkui loppuelämänsä ajan miekka ja kilpi vierellään. Tosin hänkään ei osannut varautua kaikkeen. Vuonna 1119 Henrikin oma tytär Juliane yritti vakavan välirikon jälkeen tappaa isänsä ampumalla tätä rintaan jalkajousella. Henrik kuitenkin selvisi tästä hengissä. Myös Juliane selvisi isän kostoiskusta hengissä ja ui vallihaudan yli pakoon Henrikin piiritästä linnasta.¹²

Turnajaisturmat

Hallitsijoiden elämäntavat olivat usein hengenvaarallisia. Metsästyksen lisäksi kuninkaiden terveyttä uhkasivat turnajaiset ja raskas ruokavalio. Kesällä vuonna 1559 Ranskan hovissa oli kiireistä. Ensin kuninkaan tytär, prinsessa Elisabeth avioitui Espanjan kuninkaan Filip II kanssa. Tämän jälkeen olivat suunnitteilla kuninkaan sisaren Marguiriten häät Savoyn prinssi Emmanuelin kanssa. Häiden aikaa juhlistaakseen kuningas Henrik II päätti järjestää turnajaiset ja osallistua niihin itsekin. Kuningatar Katariina de Medici ei pitänyt ajatuksesta,

koska hän oli lukenut ennustaja Nostradamuksen ennustuksen siitä, miten leijona saisi taistelukentällä yhdellä iskulla kaksi haavaa ja kuolisi niihin. Katariina oli varma, että Nostradamus oli tarkoittanut leijonalla Ranskan kuningasta.¹³

Kuningas, joka oli taitava taistelija, lähti kuitenkin areenalle ja voitti ensimmäiset taistelunsa. Sitten häntä vastaan asettui nuori ritari nimeltä Montgomery. Ritari voitti ensimmäisen erän, ja sisuuntunut kuningas vaati saada ottaa uusintaottelun. Tässä taistelussa Montgomeryn keihäs katkesi ja sen säle iskeytyi läpi kuninkaan kypärän kasvosuojuksen. Terävä säle työntyi kuninkaan silmän läpi ja painui syvälle hänen päähänsä. Verta vuotanut kuningas kaatui tajuttomana keskelle turnajaiskenttää juhlavieraidensa edessä.¹⁴

Kuningas kannettiin nopeasti lääkäreiden luo, mutta he eivät voineet tehdä paljoakaan. He pystyivät ainoastaan poistamaan keihäänsälettä haavasta, mutta eivät tekemään mitään revenneelle silmälle ja kallon sisään jääneille palasille. Haavaa yritettiin hoitaa yrteillä ja munanvalkuaisella, koska antibiootteista ei ollut tuolloin vielä tietoakaan. Lääkärit testasivat erilaisia toimintatapoja mestattujen vankien kalloilla, mutta mikään ei auttanut. Tuskainen kuningas makasi vaikertaen vuoteellaan, samalla kun hänen silmästään vuoti mätää ja likaisen keihään aiheuttama tulehdus levisi hänen aivoissaan.¹⁵

Kuninkaan vaimo ja hänen rakastajattarensa olivat kumpikin olleet katsomossa todistamassa kuninkaan onnettomuutta. Kun kärsivä kuningas oli päässyt palatsiinsa, pyyteli hän rakastajatartaan Diane de Poitiersia vuoteensa vierelle, mutta hänen vaimonsa Katariina ei enää päästänyt Diane kuninkaan makuuhuoneeseen. Kymmenen päivän tuskan ja

odotuksen jälkeen kuningas lopulta kuoli verenmyrkytykseen. Hän oli kuollessaan 40-vuotias.¹⁶

Englannin kuningas Henrik VIII oli myös suuri urheilun ystävä. Hän oli atleettinen hallitsija, joka halusi osoittaa aktiivisuuttaan useissa lajeissa. Hän otti esimerkiksi painiottelun Ranskan kuningas Frans I:n kanssa kesällä 1520. Turnajaisharrastus oli kuitenkin koitua hänenkin kohtalokseen jopa kahdeksan kertaa. Ensimmäinen onnettomuus tapahtui vuonna 1524, ja se muistutti paljon tapahtumaa, joka myöhemmin vei Ranskan kuningas Henrik II:n hengen. Englannin kuningas ei omassa onnettomuudessaan ehtinyt saada kypäränsä ristikköä alas, ja hänen vastustajansa keihäs osui kovalla voimalla kuninkaan ohimoon. Englannin kuninkaan kerrotaan kärsineen tämän jälkeen loppuelämänsä ajan migreenikohtauksista.¹⁷

Toinen, vakavampi onnettomuus tapahtui tammikuussa 1536. Greenwichin palatsin edustalla järjestetyissä harjoituksissa kuningas Henrik putosi hevosensa selästä, ja sen jälkeen täydessä haarniskassa ollut hevonen joko kaatui tai talloi hänen päältään. Aluksi paikoillaan maanneen kuninkaan luultiin kuolleen, mutta kahden tunnin tajuttomana olon jälkeen hän virkosi. Suurin näkyvä vamma oli jalkaan tullut suuri avohaava, joka vaivasi Henrikiä hänen loppuelämänsä ajan. Hän joutui luopumaan liikuntaharrastuksesta kipujen ja ontumisen vuoksi, mikä aiheutti hänelle myöhemmin voimakasta painonousua.¹⁸

Vakavimmat vammat olivat kuitenkin näkymättömissä. Pitkä tajuttomuus jätti jälkensä kuninkaan persoonallisuuteen. Henrikin aivojen etulohkon uskotaan vaurioituneen onnetto-

muudessa, minkä puolestaan on uskottu aiheuttaneen muutoksia hänen persoonallisuudessaan. Kuningas muuttui onnettomuuden jälkeen luonteeltaan aggressiiviseksi, impulsiiviseksi ja epäluuloiseksi. Lähipiiri huomasi muutoksen, ja suhtautuminen kuninkaaseen vaihtui ihailevasta pelokkaaksi. Puoli vuotta onnettomuuden jälkeen kuningas tuomitsi vaimonsa Anne Boleynin kuolemaan mestauslavalla.¹⁹

Kolmas turnajaisissa 1500-luvulla haavoittunut kuninkaallinen oli Mecklenburgin herttuakunnan hallitsija Philip, joka osallistui sisarensa häiden kunniaksi järjestettyihin turnajaisiin 22-vuotiaana, samana vuonna, jona Henrik VIII sai vakavat turnajaisvammansa. Philip sai omassa taistelussaan seipästä kovan iskun päähänsä. Hän jäi henkiin, mutta oli loppuelämänsä ajan henkisesti epävakaa ja fyysisesti heikko. Philipille määrättiin monenkirjavaa hoitoa, johon kuuluivat yhdeksän tunnin yöuni, yrttikylvyt ja jousimusiikki. Ruuaksi hänelle määrättiin kevyitä ruokia, kuten kiuruja, peippoja, kaninpoikasia ja syöttökukkoa. Savustetut ruuat, hirvenpaisti, villisika ja vesilinnut olivat kiellettyjen ruokien listalla. Juomista kiellettyjä olivat vahvat oluet ja makeat viinit. Hänen ympärillään sai olla vain hyväntuulisia ihmisiä, ja naisseura oli täysin kiellettyä. Tarkat elintavat eivät kuitenkaan parantaneet herttuaa, joka kuoli lopulta 42-vuotiaana hallittuaan alueitaan viisi vuotta.²⁰

Kolmen perättäisen hallitsijoille sattuneen turnajaisonnettomuuden jälkeen turnajaiset menettivät suosionsa kuninkaallisena ohjelmanumerona. Ne olivat olleet metsästyksen ohessa suosittuja harrastuksia hallitsijoiden parissa, koska ne toivat esille heidän sotilaallisia ominaisuuksiaan. Kuningaskuntien kohtalot ratkaistiin taistelukentillä, ja kuninkaat olivat satojen

vuosien ajan olleet mukana taisteluissa ja myös kaatuneet sotatantereilla. Siksi oli ollut tärkeää antaa itsestä kuva etevänä sotilaana.²¹

Räjähtäneet kuninkaalliset

Elokuussa 1460 Skotlannin kuningas Jaakko II oli hyökkäämässä englantilaisten miehittämään Roxburghin linnaan. Jaakko suhtautui kapinoihin ja hyökkäyksiin vakavasti, koska kapinalliset olivat murhanneet hänen isänsä Jaakon ollessa kuuden vuoden ikäinen. Niinpä Jaakko oli päättänyt laittaa kaikenlaisissa uhkatilanteissa kovan kovaa vastaan. Hän oli tuonut paikalle Belgiasta tilaamiaan uusia tykkejä, koska oli hyvin kiinnostunut aseteollisuuden kehittymisestä. Tykit aseteltiin hyvän ampumaetäisyyden päähän linnasta ja ladattiin kuulilla.²²

Jaakon suunnitelma näyttävästä tykistötulituksesta ei kuitenkaan toteutunut, koska kun hän seisoj erään uuden tykin vieressä seuraamassa ammuntaa, tykki yllättäen räjähti. Ilmassa lentäneet terävät metallinpalaset murskasivat hänen toisen reitensä. Kuningas kuoli verenvuotoon ja shokkiin hyvin nopeasti. Hänen vaimonsa Maria jatkoi taistelua miehensä menehdyttyä ja valloitetuttuaan Roxburghin linnan takaisin englantilaisilta määräsi sen hajotettavaksi maan tasalle.²³

Jaakko II kuoli tapaturmaisessa ja suunnittelemattomassa räjähdyksessä. Tarkoitukselliset, räjähdysaineiden avulla suoritettut kuninkaalliset murhat ovat olleet harvinaisia, mutta